

Informaatiotutkimuksen päivät 2014
6. - 7. marraskuuta, Oulun yliopisto, Oulu

ABSTRAKTI

Marianne Hacklin

MARC-luettelointiformaatin ja BIBFRAME-luettelointimallin vertaileva analyysi

Yhteystiedot: Marianne Hacklin, miss.harley.quinn@gmail.com.

Kirjastoalalla luettelointityötä on jo vuosikymmeniä hallinnut MARC-formaatti. Kirjastoluetteloiden käyttöympäristön painottuessa internetiin, on MARC havaittu yhä sopimattommaksi luetteloinnin tarpeisiin ja siihen kohdistunut kritiikki lisääntynyt. MARC-formaatin päivityksetkään eivät tunnu ratkaiseen kaikkia keskeisiksi koettuja ongelmia. Keskeisimpiä ongelmia MARCissa ovat tiedon linkittämisen rajalliset toteutusmahdollisuudet ja formaatin sopimattomuus internetiin toimintaympäristönä, sekä sen sopimattomuus ilmaisemaan entiteetti-relaatio-malleja. MARC on ongelmallinen myös ohjelmistojen kannalta. Sitä tukevan sovelluksen kehittäminen ja ylläpito vaatii ohjelmointitaidon lisäksi myös syvällistä ymmärrystä bibliografisesta luetteloinnista. Koska MARCin ongelmat pohjautuvat sen perustavanlaatuisiin ominaisuuksiin kuten rakenteeseen, ei niitä voida täydellisesti ratkaista formaattia päivittämällä.

Yhdysvaltain kongressin kirjaston Bibliographic Framework Initiative -projektin tavoitteena on luoda uusi bibliografisen kuvailun ympäristö, jossa luetteloidun datan verkottuminen ja yhteen kytkeytyminen toteutuvat. Uusien luettelointinormien, esimerkiksi RDA:n, tukemisella on myös merkittävä osa projektissa. Uuden luettelointimallin tulisi olla riippumaton käytetyistä luettelointisäännöistä, sillä eri luetteloiivat organisaatiot käyttävät erilaisia sääntöjä ja keskittyvät luetteloinnissa eri puoliin. Riippumattomuus luettelointisäännöistä myös tukisi jo olemassa olevan datan säilyttämistä ja hyödyntämistä, sillä ajan myötä samatkin luettelointisäännöt tai niiden käyttö on voinut muuttua ja osa metadatatista ei perustu mihinkään luettelointisääntöihin. Bibliografista kuvailua tukevan datan lisäämistä esimerkiksi linkittämällä sekä tekstimuotoisen datan korvaamista tunnisteilla pidetään myös tärkeänä. (Library of Congress 2011, 26.6.2014; Library of Congress 2012, 3.)

BIBFRAMEn tavoitteena on tehdä selkeä ero luuteloitujen resurssien käsitteellisten sisältöjen ja niiden fyysisten tai digitaalisten manifestaatioiden välille sekä tunnistaa ja nimetä informaatioentiteettejä kuten auktoriteetteja. Olennaista on luuteloitujen resurssien välisten suhteiden esittäminen ja niiden hyödyntäminen. Tarkoituksena on toteuttaa parhaalla mahdollisella tavalla käytäntöjä datan ja tiedon näkyville tuomiseen, jakamiseen ja yhdistämiseen verkossa. Vaikka BIBFRAME nojaa FRBR:ään, se on itsenäinen entiteetti-relaatio-malli. BIBFRAMEssa on neljä pääentiteettiä: teos (work), manifestaatio (instance), auktoriteetti (authority) ja liitännäinen (annotation). Verkkoympäristössä on tärkeää pystyä erottamaan teos ja sen jokainen eri manifestaatio toisistaan sekä pystyä osoittamaan selvästi

luetteloidun resurssin luomiseen liittyvät entiteetit, kuten tekijä ja julkaisija, ja resurssin sisältöön liittyvät käsitteet. (Library of Congress 2014a, 24.6.2014.)

BIBFRAMEssa käytetään RDF:ään pohjautuvaa BIBFRAME RDF -skeemaa kaikkien entiteettien ja niiden välisten suhteiden esittämiseen verkkoresursseina. RDF-yhteensopivassa muodossa esitettyä tietoa ovat saumattomammin käytettävissä verkkoympäristössä. BIBFRAMElle on määritelty oma sanastonsa. Sanasto on joukko termejä, jotka kuvaavat erityyppisiä resursseja, resurssien välisiä suhteita ja resursseihin liittyviä ominaisuuksia. Jokaisella sanaston ennalta määritellyllä termillä on URI, mutta myös sanaston ulkopuolisia suhteita voidaan BIBFRAMEssa ilmaista käyttämällä tekstimuotoista tunnustetta. Koska käsitteiden ja termien sisällöt muuttuvat ja uusia syntyy, on katsottu tarpeelliseksi, että BIBFRAMEn sanasto on joustava ja muokattavissa. Lisäksi sanaston on tarkoitus olla sovitettavissa luetteloivien yhteisöjen mahdollisiin omiin yksityiskohtaisempiin sanastoihin. (Miller, Mueller, Ogbuji & MacDougall 2013, 27.6.2014.)

Keskeisimpänä MARCin ja BIBFRAMEn välisenä erona voidaan pitää sitä, että MARC on formaatti yksittäisten resurssien bibliografiseen kuvailuun kun BIBFRAME taas keskittyy kuvaamaan resurssien välisiä suhteita. Kaikissa MARC-formaatin varianteissa luodaan tietueita, jotka ovat toisistaan riippumattomia ja yksittäisinä ymmärrettäviä, ja kerätään yhteen tietoa sekä teoksesta että sen tietyistä fyysisistä ilmentymästä. BIBFRAMEssa teos kuvaillaan kokonaisuutena ja linkitetään manifestaatioihin, joissa kuvaillaan vain teoksen kyseiselle manifestaatiolle ominaiset piirteet. BIBFRAMEssa tietueita vastaavan yksittäisen luetteloidun entiteetin kuvailun pohjana ovat entiteetin nimeävät nimiö, tunniste ja auktorisoitu hakutieto. Tähän pohjaan yhdistetään BIBFRAME-sanaston kyseiselle entiteetille määrittämistä kuvailuelementeistä ne, jotka luetteloivan tahon käyttämien kuvailusääntöjen ja muiden käytäntöjen mukaan ovat tarpeellisia. BIBFRAMEssa tietoa ei siis esitetä yksittäisinä dokumentteina vaan luetteloitua resurssia koskevana hajautettuina lauseina. Toisin kuin MARCissa BIBFRAMEssa tiedon linkittyminen on siis väistämättömästi sidoksissa sen rakenteeseen. (Library of Congress 2014a, 3.7.2014; Library of Congress 2014b, 18.6.2014.)

BIBFRAMEn teoreettinen pohja on jo sinänsä valmis ja tavoitteet, joihin pyritään, ovat selkeitä. Toistaiseksi kuitenkin BIBFRAME on vielä keskeneräinen ja jopa periaatteellisia kysymyksiä on ratkaisematta. Epäselvää esimerkiksi se, mitkä luetteloinnin osa-alueet mallin on tarkoitus kattaa itsenäisesti ja kuinka paljon BIBFRAMEn käyttö vaatii muiden standardien tai formaattien tukea. Jos kuitenkin BIBFRAMEn kehittämisen tavoitteet toteutuvat, siitä voi tulla MARCia paremmin bibliografisen luetteloinnin tarpeisiin vastaava, monipuolisempi ja bibliografisesti syvällisempi luettelointimalli.

Esitys pohjautuu Oulun ammattikorkeakoulussa Kirjasto- ja tietopalvelun koulutusohjelmassa syksyllä 2014 valmistuneeseen opinnäytetyöhön MARC-luettelointiformaatin ja BIBFRAME-luettelointimallin vertaileva analyysi (<http://urn.fi/URN:NBN:fi:amk-2014092614225>).

Lähteet

Library of Congress. 2011. A Bibliographic Framework for the Digital Age (October 31, 2011). Viitattu 26.6.2014, <http://www.loc.gov/bibframe/news/framework-103111.html>.

Library of Congress. 2012. Bibliographic Framework as a Web of Data: Linked Data Model and Supporting Services. Viitattu 15.6.2014, <http://www.loc.gov/bibframe/pdf/marclid-report-11-21-2012.pdf>.

Library of Congress. 2014a. BIBFRAME Frequently Asked Questions. Viitattu 24.6.2014, 3.7.2014, <http://www.loc.gov/bibframe/faqs/>.

Library of Congress. 2014b. Category View BIBFRAME Vocabulary. Viitattu 18.6.2014, <http://bibframe.org/vocab-category/>.

Miller, E., Mueller, V., Ogbuji, U. & MacDougall, K. 2013. BIBFRAME Use Cases and Requirements. Viitattu 27.6.2014, <http://bibframe.org/documentation/bibframe-usecases/>.